

Marcela Zoufalá

Současný antisemitismus

v České republice a ve světě: vybrané příčiny, trendy, souvislosti

Contemporary antisemitism in the Czech Republic and elsewhere: selected causes, trends and context

■ **Abstract:** The present paper reflects the contemporary nature of antisemitism in the Czech Republic and in the countries of the European Union. By way of introduction the text presents the intended project with the working title "Being Jewish in the Czech Republic: Antisemitism and the Jewish identity in the 21st century", a planned study of the perception and situational awareness of the potential antisemitic threat. Furthermore it introduces the main roots and means of dissemination of antisemitism in general. In conclusion, the paper considers prospective trends in the field under discussion.

■ **Keywords:** Antisemitism; Jewish Identity; Engaged Anthropology; Diaspora in Transition

V úvodu bude stručně představen připravovaný kvalitativní výzkum, který se zaměří na zkoumání fenoménu antisemitismu v ČR z emické perspektivy, tedy pokusí se zachytit vnímání a hodnocení antisemitismu přímo mezi členy židovské komunity.

Není třeba zdůrazňovat, že během totalitní éry byl v bývalém Československu problém antisemitismu dlouhodobě přehlížen či spíše záměrně ignorován. Avšak ani v dnešní době není tomuto jevu věnována dostatečná pozornost.¹ Ačkoli je situace v ČR ve srovnání s okolními zeměmi neskonale příznivější a antisemitismus je v české většinové společnosti pouze okrajovou či latentní tendencí, je nutné se na tento fenomén důkladně zaměřit a pokusit se o jeho co nejvěrnější popis a analýzu. Tyto snahy by v souladu s postuláty angažované antropologie měly vyústit v přijetí takových stanovisek a opatření, která by antisemitské projevy minimalizovala či v ideálním případě zcela předcházela jejich vzniku.

---

¹ Zde je záhodno připomenout, že na domácí akademické půdě působí řada badatelů, kteří se antisemitismem z různých perspektiv a v různých historických obdobích dlouhodobě zabývají. Např. Kateřina Blázková z Ústavu pro studium židovské kultury na Západočeské univerzitě nedávno uspořádala již 7. kolokvium na téma současného antisemitismu. Totéž pracoviště vydalo i několik publikací z této oblasti. Za všechny jmenujme práci kolektivu autorů Lena ARAVA-NOVOTNÁ - Ivo BUDIL - Věra TYDLITÁTOVÁ - Zbyněk TARANT, *Nová doba, stará zloba: soudobý antisemitismus v historickém kontextu*, Plzeň 2010. V Pražském centru židovských studií FF UK se na toto téma zaměřil Jiří Holý, který se zabývá antisemitismem v české literatuře (v roce 2010 založil Centrum pro studium holokaustu a židovské literatury na FF UK). Michal Frankl se věnuje studiu židovské identity v kontextu moderního nacionalismu a antisemitismu v českých zemích v 19. a 20. století. Nelze opomenout další významné české badatele, mezi které mj. patří Ivo Cerman (Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita), Kateřina Čapková (Akademie věd České republiky), Pavel Hošek (Evangelická teologická fakulta UK), Jan Charvát (Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy), Leo Pavlát (Židovské muzeum Praha) či Blanka Soukupová (Fakulta humanitních studií UK). Nicméně komplexní přístup k bádání a výuce v této oblasti na českých univerzitách stále chybí.

Očima českých Židů

Takovou iniciativou je i zmiňovaný výzkum, který se dělí na dvě základní části. První část, nazvaná „Zdroje a projevy antisemitismu v současné české společnosti“, vychází ze sledování elektronických a tištěných zdrojů v letech 2010–2013 a užití metody standardizovaného pozorování na území České republiky. Hlavním cílem bylo zmapovat nejvýznamnější projevy jak skupin, tak jednotlivců vyjadřujících se z velmi odlišných ideologických pozic, jejichž často jediným pojítkem byly právě manifestace antisemitismu. Výstupy z tohoto období byly částečně představeny na podzim roku 2012 během 1. výroční konference Pražského centra židovských studií, jež byla nazvána Židovská studia v 21. století. Praha – Evropa – svět.

Druhá část výzkumu je nyní v počáteční fázi s pracovním názvem „Očima českých Židů: studie o vnímání a situačním povědomí hrozeb antisemitismu“. Jak již bylo naznačeno, domácí i zahraniční analýzy² z posledních let se shodují, že antisemitismus se v české většinové společnosti projevuje velice mírně a zůstává tak spíše jevem typickým pro extrémistické skupiny. Výroční zpráva³ o projevech antisemitismu v České republice za rok 2011 uvádí, že manifestace antisemitismu jsou v ČR dlouhodobě poměrně nenásilného charakteru. V souladu s tímto trendem je i fakt, že prezidentský kandidát Jan Fischer, který se ke svému židovství otevřeně hlásí, byl v předvolebních průzkumech dlouhodobě favorizován a nakonec se v přímé prezidentské volbě umístil na třetím místě s počtem 841 437 hlasů. Je ovšem zajímavé, jak tuto skutečnost vnímali přímo členové židovské komunity.

Koncem října 2012, tedy ještě před prezidentskými volbami, proběhla debata v rámci programu *Kavárna tří generací*, cyklu, který přináší mezigenerační pohled na dědictví šoa. Diskutující se převážně shodli na tom, že česká společnost antisemitská není. Vzápětí však dva ze tří hlavních řečníků uvedli, že si nepřejí, aby byl Jan Fischer zvolen prezidentem, protože by to mělo za následek právě vzestup antisemitismu v českém prostředí. Domnívám se, že tento očividný rozpor, na který poukázala i moderátorka debaty Irena Kalhousová, vystihuje naladění velké části české židovské komunity. Tedy pocit, že antisemitismus je zde stále přítomen ve své latentní podobě a není příliš radno jej probouzet, třeba tím, že se prezidentem celé země stane Žid. Tato ambivalence zaznamenaná v předvolebním období i v dalších osobních rozhovorech se členy židovské komunity byla jedním z impulsů k přípravě diskutovaného výzkumu.

Další podnět k realizaci tohoto šetření a zároveň důkaz, že je tato problematika v současnosti vysoce aktuální, přináší započetí plošného výzkumu, který na jaře roku

---

² *Antisemitism: Summary overview of the situation in the European Union 2001–2011*, Fundamental Rights Agency. Dostupné online z <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/antisemitism-summary-overview-situation-european-union-2001-2011-o> [náhled 3. 3. 2013].

³ *Výroční zpráva o projevech antisemitismu v České republice za rok 2011*, Židovská obec v Praze. Dostupné online http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_docman&Itemid=276&lang=cs [náhled 8. 3. 2013]. Zpráva uvádí: „Trendy v projevech antisemitismu zůstávají dlouhodobě poměrně stabilní jak co do jejich nízkého počtu, tak i poměrně nenásilného charakteru. Tím se ČR liší od dalších států středoevropského regionu, kde antisemitské incidenty jsou nejen četnější, ale mají i násilnější charakter“, tamtéž, s. 27.

2012 iniciovala Agentura Evropské unie pro základní práva.⁴ Studie⁵ probíhá v devíti členských státech⁶ Evropské unie a má za cíl zjišťovat zkušenosti a vnímání antisemitismu přímo v místních židovských komunitách. Jonathan Boyd⁷ poznamenává, že výzkum je „jedinečnou příležitostí pro tisíce evropských Židů sdílet své zkušenosti a nechat zaznít své obavy“⁸.

Výzkum je podle FRA motivován tím, že „židovské komunity v EU jsou stále napadány antisemitismem. Jednotlivci se mohou cítit předmětem diskriminace v denním životě. Trestnými činy vůči Židům trpí nejen jejich konkrétní oběti, ale také jejich rodiny a komunity“.⁹ Jde o první rozsáhlý výzkum tohoto druhu a jeho výsledky by měly pomoci EU, národním vládám a evropským židovským organizacím problém současného antisemitismu řešit.

Česká republika mezi zkoumané země zařazena nebyla a to možná právě proto, že je zde míra zkoumaného fenoménu obecně vnímána jako nízká. Cílem projektu „Očima českých Židů: studie o vnímání a situačním povědomí hrozeb antisemitismu“ je tedy realizace kvalitativního výzkumu v rámci české židovské komunity a potenciální propojení získaných výstupů s výsledky¹⁰ FRA, které mají být zveřejněny v letech 2013–2014. Konceptuální rámec lokální studie bude tvořen hermeneuticko-narativním přístupem s užitím zmíněné emické perspektivy zaměřené především na vlastní interpretaci světa a reality, která dotazované obklopuje. Rozhovory budou zpracovány v souladu s požadavky metodologické reflexivity. Maximální důraz bude kladen na anonymitu a emoční bezpečí dotazovaných.

Podobné téma představuje diplomová práce nazvaná: *Jak se žije českým Židům, aneb jsou antisemitské tendence minulostí či dnešní realitou?*¹¹, kterou lze pro daný výzkum pokládat za velmi užitečnou sondu či dokonce předvýzkum. Tato práce byla zaměřena právě na rozhovory uvnitř židovské komunity a například se zabývala otázkou, jak respondenti vnímají postoj okolí k českým Židům. V odpovědích se objevila i tato: „Přijde mi, že většina Židů nejsou ani známí jako Židé. Spousta mých kamarádů ani neví, že já jsem Žid. A myslím, že ani někteří moji vzdálení příbuzní v rodině to nevědí. Člověk je nevidí tak často a ne že by jim to nechtěl říct, ale prostě na to nepříjde ani řeč. Takže si myslím,

⁴ European Union Agency for Fundamental Rights (dále uvádíme jako FRA).

⁵ Výzkum realizuje Institute for Jewish Policy Research (dále jen JPR) s agenturou Ipsos MORI ve Velké Británii.

⁶ Jedná se konkrétně o Belgii, Francii, Německo, Maďarsko, Itálii, Lotyšsko, Rumunsko, Švédsko a Velkou Británii.

⁷ Jonathan Boyd je výkonným ředitelem JPR.

⁸ *EU survey of antisemitism now live*. Institute for Jewish Policy Research. Dostupné online <http://www.jpr.org.uk/news/detail.php?id=216> [náhled 6. 3. 2013].

⁹ *FRA survey of Jewish people's experiences and perceptions of antisemitism*. Fundamental Rights Agency. Dostupné online z <http://fra.europa.eu/en/project/2012/fra-survey-jewish-peoples-experiences-and-perceptions-antisemitism> [náhled 3. 3. 2013].

¹⁰ Výzkum FRA je realizován prostřednictvím on-line dotazníků, aby byl zajištěn co nejvyšší možný počet respondentů. Jde o kombinaci kvalitativního a kvantitativního šetření. V tomto ohledu se naše připravovaná studie odlišuje – rozhovory budou vedeny osobně a výzkum je plánován s využitím kvalitativní metodologie. Získané výsledky se tak budou moci vzájemně doplňovat, ale nebudou zcela kompatibilní.

¹¹ Hana JACHOVÁ, *Jak se žije českým Židům, aneb jsou antisemitské tendence minulostí či dnešní realitou?* Diplomová práce, Metropolitní univerzita Praha 2008 (vedoucí práce Marcela Zoufalá).

že okolí to vnímá poměrně dost zkresleně, protože si představuje pod židovskou komunitou něco kompaktního. Vnímají to podle mě tak, že buď je člověk normální, anebo patří k určité minoritě a jednou z těch minorit je i židovská a ta má nějaký svůj život. Ale tak to není, kromě asi 50 lidí, kteří v České republice žijí ortodoxním náboženským způsobem života, všichni ostatní žijí stejně jako kdokoliv jiný, jen kromě nějakého filatelistického kroužku nebo do tancování nebo na keramiku, chodí na obec. Nebo do skauta, je to něco jako skaut. [...] Samozřejmě o něco silnější. Jednou za čas přijdeš mezi lidi, kteří mají stejné vzpomínky z táborů, a nic jiného to není. A teď kdyby ses zeptal člověka, když je skaut, jak se na něj dívají ostatní lidé. Když odejdu ze skautu, tak už nikdo neví, že jsem skaut.“¹²

Ve snaze o interpretaci této odpovědi vyvstávají další otázky: Jsou čeští Židé většinou populací vnímání spíše jako imaginární skupina? Schází jejich hlas a perspektiva, deklarovaná jako židovská, ve veřejném prostoru? Chtějí se vůbec dnešní čeští Židé otevřeně prohlásit za Židy? A hlavní sledované téma: Je možné, že antisemitismus v Čechách je vnímán či označován jako mírný, proto, že většina nositelů židovské tradice se se svým dědictvím identifikuje poměrně vágně? Pokusit se odpovědět alespoň na část uvedených otázek bude jedním z cílů chystaného výzkumu.

Citovaná ukázka se dotýká i života židovské komunity, tedy tématu, které v Čechách vzhledem k již zmiňovaným historickým okolnostem zůstávalo poměrně na okraji. V posledním čtvrtstoletí je proces revitalizace židovského života možné považovat za velmi úspěšný. Důvodem je především obnova sdílení židovských hodnot z perspektivy mezigenerační kontinuity, která je pro uchování jakéhokoli společenství zcela nezbytná.

Evropa a svět: hlavní příčiny, prostředky a konkrétní projevy antisemitismu

Zpráva¹³ o mezinárodním dodržování náboženských svobod za rok 2011, zveřejněná ministerstvem zahraničí Spojených států, konstatuje celosvětový nárůst antisemitismu, který se projevuje „popíráním holocaustu, jeho oslavováním a relativizací; spojováním odporu vůči určité politice Izraele s neskrývaným antisemitismem; růstem nacionalistických hnutí, která cílí na ‚ty druhé‘, a tradičních forem antisemitismu.“

O původu antisemitismu bychom mohli hovořit opravdu dlouho, aniž bychom téma zcela vyčerpali. Omezíme se proto na příčinu, která má pro novější typy antisemitismu zcela zásadní charakter. Výsledky zprávy¹⁴ FRA z roku 2010 uvádějí, že nárůst antisemitismu v Evropě přímo reflektuje situaci na Blízkém východě. Tedy v obdobích stoupajícího napětí v tomto regionu narůstá množství antisemitských činů ve zbytku světa. Zpráva přímo uvádí, že „události na Blízkém východě často fungují jako spouštěcí mechanismus, skrze nějž si lidé dodají odvahy vyjádřit antisemitismus otevřeněji. A tudíž, tyto spouštěče se často proměňují v anti-izraelské nálady zaměřené na židovskou populaci jako celek“.¹⁵

¹² *Tamtéž*, s. 86–87.

¹³ *International Religious Freedom Report for 2011*. U.S. Department of State. Dostupné online z <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper> [náhled 12. 3. 2013].

¹⁴ *Antisemitism: Summary overview of the situation in the European Union 2001–2011*. Fundamental Rights Agency, s. 51. Dostupné online <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/antisemitism-summary-overview-situation-european-union-2001-2011-0> [náhled 10. 3. 2013].

¹⁵ *Tamtéž*.

Zpráva byla průlomová proto, že došlo k uznání tohoto stavu ze strany Evropské unie a byly tak podpořeny dlouholeté snahy mnoha židovských badatelů a organizací o něm veřejnost informovat. Prezident Evropského židovského kongresu Moshe Kantor však prohlásil, že zpráva je příliš malým počinem a přichází příliš pozdě.¹⁶ Je sice zřejmé, že pokud by došlo k vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu, rétorika antisemitů by oslabila. Bylo by však poměrně naivní předpokládat, že by byl tento fenomén vzápětí zcela vymýcen.

Zpráva dále deklarovala změnu v prototypu klasického antisemity – tak jak jej vnímají média, nevládní organizace a veřejnost. Jde o posun od pravicového extremisty-skinheada k roztrpčenému mladému muslimovi, osobě severoafrického původu nebo imigrantovi – může jím být také člen levicových antiglobalistických uskupení.¹⁷ Tedy tolik o zobrazení původců antisemitismu v představách soudobé většinové společnosti západního světa.

Médium, které v dnešní době antisemitismus masově šíří, představuje bezpochyby internet. Jak píše americký politolog Daniel Jonah Goldhagen: „internet poprvé umožnil lidem mnoha národností nenávidícím Židy, aby se spojili do globálního antisemitského ‚citového společenství‘ (*Gefühlsgemeinschaft*)“.¹⁸

Virtuální prostor obecně je velmi obtížně kontrolovatelný, v tom tkví obliba internetu mezi šířiteli kyberantisemitismu především. Zpráva¹⁹ o regulaci extremismu na internetu zpracovaná pro Ministerstvo vnitra České republiky, která se tímto jevem zabývá, uvádí, že: „internet jako decentralizované, globální médium, je ze své podstaty nepřátelské k vnitrostátní právní úpravě“.²⁰ Zpráva deklaruje dlouhodobý trend příznačný pro osoby či uskupení používající internet pro propagaci extremismu, kterým je zveřejňování obsahu skrze terminály nebo registrátory domén umístěných v USA. Hlavním důvodem není jen množství technologií, které se zde nacházejí, ale především nižší míra restrikcí, které USA vůči těmto projevům uplatňují. Legislativy jednotlivých zemí jsou tedy v postihování propagace rasismu, antisemitismu a dalších nenávislných ideologií stále nejednotné, což pokládají za problém především evropské země snažící se tyto projevy v kyberprostoru zatím nepříliš úspěšně minimalizovat.

Prezident Federace židovských komunit ve Španělsku Isaac Querub na semináři o antisemitismu v Barceloně na podzim minulého roku oznámil, že je třeba přijmout zvláštní zákonná opatření vůči projevům xenofobie na internetu. Změny v trestním zákoníku by měly umožnit lépe postihovat právě kyberantisemitismus a popírání holocaustu. Uvedl, že antisemitismus ve Španělsku přetrvává a jedním z příkladů jsou výsledky průzkumu z roku 2011, podle něž by 35 % španělských studentů nechtělo

¹⁶ *European Jewish leader: Anti-Semitism report 'too little, too late'*. Haaretz. Dostupné online z <http://www.haaretz.com/news/european-jewish-leader-anti-semitism-report-too-little-too-late-1.271349> [náhled 11. 3. 2013].

¹⁷ *Anti-Semitism: Summary overview of the situation in the European Union 2001-2010*. Fundamental Rights Agency, s. 32. Dostupné online z <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/antisemitism-summary-overview-situation-european-union-2001-2010> [náhled 17. 3. 2013].

¹⁸ Daniel Jonah GOLDHAGEN, *Globalizace antisemitismu*, Mezinárodní politika 10, 2004, s. 4-5.

¹⁹ *Regulace extremismu na internetu*, Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné online z <http://www.mvcr.cz/soubor/regulace-extremismu-na-internetu.aspx> [náhled 11. 3. 2013].

²⁰ *Tamtéž*, s. 14.

studijního partnera židovského původu.²¹ Internetová propaganda je tedy velice silným nástrojem extremistů, který nelze v žádném případě podceňovat. O moci a vlivu myšlenek šířených prostřednictvím internetu, potažmo sociálních sítí po případu arabského jara už zřejmě nikdo nepochybuje.

Internet je na vině i za šíření antisemitismu ve Spolkové republice Německo. „Pravicoví extremisté, popírači holocaustu a radikální islamisté přirozeně používají internet jako platformu pro rozšiřování své propagandy.“²² To tvrdí téměř dvoustránková zpráva,²³ kterou se počátkem roku 2013 zabýval německý parlament. Zpráva, kterou Bundestag projednával v týdnu 70. výročí konference ve Wannsee, uvádí, že 20 % německé populace sdílí latentní antisemitismus.

Otevřený rasismus, xenofobie a antisemitismus je naopak zachycen na fotbalových stadionech, kde jsou tyto urážky takřka každodenní praxí. Výkřiky „Jude Slavie“ ve snaze urazit hráče a příznivce předního lokálního fotbalového klubu ostatně zaznívají i na českých hřištích.

Německo se ovšem v posledních letech potýká s antisemitismem i v rámci parlamentu. Levicová strana (Die Linke), která získala ve federálních volbách v roce 2009 téměř 12 % hlasů voličů, byla několikrát obviněna z antisemitismu a neobjektivní nadměrné kritiky Státu Izrael.

Levicová strana čelila v roce 2011 několika skandálům, když se například na její webové stránce ve městě Duisburg objevila svastika vpletená do Davidovy hvězdy, která dále odkazovala na pamflet hanobící izraelský národ a vyzývající k bojkotu izraelského zboží. Strana se nakonec od inkriminovaného obsahu distancovala, s tím, že byla její webová stránka ilegálně narušena. Jak ale uvádí Spiegel International,²⁴ předseda místní stranické odnože dlouhodobě bojkot izraelských produktů podporuje.

Vzápětí následovala aféra poslankyně za stranu Die Linke, Inge Höger, kvůli účasti na konferenci nazvané *Palestinci v Evropě*, kterou mj. navštívilo množství sympatizantů teroristické organizace Hamas.²⁵ Höger si při této příležitosti oblékla šálu s mapou Blízkého východu, kde chyběl Stát Izrael.²⁶ Höger také v roce 2010 se dvěma dalšími členy Levicové strany nastoupila na jednu z šesti lodí plujících z Turecka s cílem prolomit izraelskou námořní blokádu Pásmu Gazy. Tu Izrael vyhlásil v roce 2007, poté, co Gazu ovládlo hnutí Hamas.

---

²¹ *Spanish Jews demand crackdown on cyber anti-Semitism*, Times for Israel. Dostupné online z <http://www.timesofisrael.com/spanish-jews-demand-crackdown-on-cyber-anti-semitism/> [náhled 11. 3. 2013].

²² *A report for the Bundestag: a fifth of the Germans are antisemites*. Dostupné online z <http://antisemitism.org.il/article/68107/report-bundestag-fifth-germans-are-antisemites> [náhled 10. 3. 2013].

²³ *Antisemitismus in Deutschland. Erscheinungsformen, Bedingungen, Präventionsansätze*. Bundesministerium des Innern, 2011. Dostupné online z http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/Politik_Gesellschaft/EXpertenkreis_Antisemitismus/bericht.pdf?jsessionid=1615B770C-DEA41ECB3F9C74FF63A12AA.2_cid165?__blob=publicationFile [náhled 14. 3. 2013].

²⁴ *A Map without Israel: Germany's Left Party Faces Charges of Anti-Semitism*. Dostupné online z <http://www.spiegel.de/international/germany/a-map-without-israel-germany-s-left-party-faces-charges-of-anti-semitism-a-769487.html> [náhled 12. 3. 2013].

²⁵ *Hamas - arabsky „nadšení“* nebo akronym pro *Harakat al-Muqawama al-Islamija*, tj. „Hnutí islámského odporu“ - je islamistické militantní hnutí, které je na seznamu teroristických organizací EU, Kanady, USA Japonska a Izraele. Hamas stojí za množstvím sebevražedných bombových útoků na území Izraele a vyhrál v roce 2006 volby do Palestinské národní správy.

²⁶ *A Map without Israel: Germany's Left Party Faces Charges of Anti-Semitism* [náhled 12. 3. 2013].

Zpráva²⁷ tzv. Palmerovy komise OSN, která vyšetřovala okolnosti a přiměřenost zásahu izraelské armády, uvádí: „Izrael čelí ze strany ozbrojených skupin v Gaze skutečnému ohrožení své bezpečnosti. Námořní blokáda byla uvalena jako legitimní bezpečnostní opatření s cílem zabránit pašování zbraní do Gazy po moři a její realizace je v souladu s požadavky mezinárodního práva.“²⁸ Podle zprávy dále existují „závažné otázky, týkající se chování, skutečné povahy a cílů organizátorů flotily.“²⁹ Zpráva se zároveň vyjádřila o izraelském zákroku jako o nepřiměřeném a nerozumném. Poslankyně Höger po svém návratu do Německa vznesla proti Izraeli stížnost za válečné zločiny.³⁰

Podle jiné evropské zprávy nazvané *Netolerance, předsudky a diskriminace*,³¹ zveřejněné na jaře 2011, se téměř polovina Němců domnívá, že „Židé se snaží profitovat ze svých obětí během nacistické éry“, dále 47,7 % Němců věří, že „Izrael vede proti Palestincům vyhlazovací válku“ a přes 35 % se ztotožňuje s výrokem: „Vzhledem k izraelské politice dokážu pochopit, proč lidé nemají rádi Židy“.

V rámci této studie byli dotazováni respondenti z osmi evropských zemí. Kromě již zmíněného Německa to byla Velká Británie, Francie, Holandsko, Itálie, Portugalsko, Polsko a Maďarsko. Němečtí obyvatelé patří v deklarovaných antisemitských postojích spíše k evropskému průměru. Nejhůře ze zkoumaných zemí vyšlo Maďarsko a v těsném závěsu Polsko následované Portugalskem, dále již uváděným Německem, Francií, Itálií, Velkou Británií a nakonec Holandskem s nejnižší mírou antisemitských předsudků ve sledované skupině. Například za „příliš vlivné“ ve vlastní zemi považuje Židy téměř polovina Poláků a 69 % Maďarů. Neloajalitu ke konkrétnímu národu přisuzuje místní židovské populaci více než polovina Poláků, Portugalců a Maďarů a téměř 30 % Němců. Nadpoloviční většina respondentů všech osmi zúčastněných zemí se také shodla, že Židé obohacují jejich kulturu.

Zpráva nazvaná „Židovský život v Polsku“³² vydaná v září 2011 dokumentuje prostřednictvím longitudinální studie zlepšující se vnímání židovské menšiny majoritní populací. Výsledky výzkumu realizovaného od roku 1993 ukazují, že sympatie vůči Židům v Polsku každoročně vzrůstají. V roce 1993 chovalo k Židům podle vlastních vyjádření přátelství pouze 15 % populace a 51 % k Židům pociťovalo nepřátelství. Opakování v následujících letech ukazuje sestupnou tendenci negativního a vzestup pozitivního vidění židovské menšiny a v roce 2008 převážilo pozitivní vymezení se 34 % vůči negativnímu s 32 %. Paralelně prováděná studie však konstatuje, že v roce 2005 souhlasilo 56 % polských respondentů s tvrzením, že „Židé mají ve světě příliš velký vliv“. Číslo,

²⁷ *Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident*. Dostupné online z <http://graphics8.nytimes.com/packages/pdf/world/Palmer-Committee-Final-report.pdf> [náhled 12. 3. 2013].

²⁸ *Tamtéž*, s. 4.

²⁹ *Tamtéž*.

³⁰ *Aftermath of the Israel Flotilla Raid: German Activists File War Crimes Complaints*. Dostupné online z <http://www.spiegel.de/international/world/aftermath-of-the-israel-flotilla-raid-german-activists-file-war-crimes-complaints-a-700127.html> [náhled 10. 3. 2013].

³¹ *Intolerance, Prejudice and Discrimination: A European Report*. Dostupné online z http://www.fes-gegen-rechtsextremismus.de/pdf_11/FES-Study%2BIntolerance,%2BPrejudice%2Band%2BDiscrimination.pdf [náhled 12. 3. 2013].

³² *Jewish life in Poland: Achievements, challenges and priorities since the collapse of communism*. JPR Report September 2011. Dostupné online z <http://www.jpr.org.uk/publications/publication.php?id=240> [náhled 12. 3. 2013].

kteří je nejvyšší mezi zkoumanými evropskými zeměmi, slibný trend naznačený v první studii poněkud zpochybňuje.

Ani situace v ostatních evropských zemích není v současnosti příliš pozitivní. Na příklad Dánsko, které za druhé světové války proslulo legendární záchranou své židovské komunity, dnes své židovské občany varuje před vystavováním náboženských symbolů na veřejnosti či před posíláním dětí do veřejných škol. Dánští Židé na vzrůstající antisemitismus reagují jednak urgencemi státních orgánů, kde žádají zvýšená bezpečnostní opatření, a jednak trvalým odchodem do Izraele či USA. Člen tamní komunity Claus Bentow na fóru kodaňského městského koncilu, který měl za úkol zvýšit povědomí o vzrůstajícím antisemitismu, uvedl, že v naprostém bezpečí se s rodinou cítí pouze ve svém bytě.³³

Podobné projevy nacházíme i v zemích východní Evropy. Například na Ukrajině se nacionalistická strana Svoboda, známá svými rasistickými a antisemitskými výroky, v parlamentních volbách na podzim roku 2012 umístila s 10,5 % hlasy voličů.³⁴

Výjimkou z tohoto trendu není ani Itálie, kde v Benátkách koncem minulého roku gang arabských mladíků napadl a vážně zranil amerického židovského turistu. Následovala výzva izraelských rabínů prezidentu EU Hermanu Van Rompuyovi žádající zřízení zvláštního výboru pro vyšetřování antisemitismu v Evropě.³⁵

Představitel židovské komunity ve Vídni Oskar Deutsch uvádí, že se počet antisemitských incidentů v roce 2012 oproti předchozímu roku v Rakousku zdvojnásobil. Tamní židovská obec registrovala v minulém roce 135 těchto činů oproti sedmdesáti jedna v roce 2011. Může se proto zdát paradoxní, že se do Rakouska nedávno začali stěhovat maďarští Židé, kteří se cítí ve své zemi ohroženi.³⁶

Maďarsko si v poslední dekádě získalo pověst země, kde je antisemitismus kontinuálně na vzestupu a patří k nejsilnějším v EU. Tato situace se odráží i v oficiálním směřování země. Například radikálně nacionalistická strana Jobbik – Hnutí za lepší Maďarsko – se umístila ve volbách v roce 2010 na třetím místě. Strana bývá často označována jako otevřeně antisemitská a rasistická a de facto necítí potřebu toto zařazení vyvracet.

Nejmenovaný představitel Chabadu v Maďarsku však zároveň poznamenal: „Židé jsou většinou zmiňováni v souvislosti s holocaustem a antisemitismem, reálným i předpokládaným. To jsou, samozřejmě, velmi důležitá témata, ale nepřispívají k pozitivní židovské identitě a nepředstavují judaismus způsobem, který by ukazoval, o čem je doopravdy. Tyto záležitosti se netýkají judaismu, ale toho co se stalo nebo děje Židům. A to je obrovský rozdíl. Pro nás Židy je důležité nevykřiknout antisemitismus, hned jak někdo vysloví slovo ‚Žid‘, nebo to alespoň okamžitě nespojovat. A zároveň je důležité pro okolní svět pochopit, že judaismus není pouze tímto omezen.“³⁷ V podobném duchu

³³ *Danes alarmed by rising anti-Semitism*. Dostupné online z <http://www.ynetnews.com/article-s/0,7340,L-4351213,00.html> [náhled 12. 3. 2013].

³⁴ *Bát se či nebat ukrajinské Svobody?* Dostupné online z http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/alzbeta-chmelarova-bat-se-ci-nebat-ukrajinske-svobody--1133325?print=1 [náhled 8. 3. 2013].

³⁵ Rabíni žádají zřízení zvláštního výboru pro vyšetřování antisemitismu v Evropě. Dostupné online z http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/1162284 [náhled 8. 3. 2013].

³⁶ *Jewish leader: Anti-Semitism up in Austria*. Dostupné online z <http://www.ynetnews.com/article-s/0,7340,L-4329655,00.html> 01.08.13 [náhled 8. 3. 2013].

³⁷ *Jewish life in Hungary: Achievements, challenges and priorities since the collapse of communism*. JPR Report September 2011, s. 43–44. Dostupné online z <http://www.jpr.org.uk/publications/publication.php?id=239> [náhled 7. 3. 2013].

se ve svém příspěvku na Druhém pražském semináři Spolku akademiků Židů vyjádřil i publicista Jan Fingerland či teolog Tomáš Halík.

* * *

Často slýcháme, že české prostředí je v posledních dekádách výrazně filosemitské. Pokud porovnáme místní status quo s většinou zemí Evropy, pak jistě ano. Ohledně budoucího směřování je však nutné brát na zřetel, že Česká republika se během svého polistopadového vývoje v mnoha aspektech vyrovnává svým bohatším sousedům a například v oblasti přistěhovalectví se postupně stává ze země tranzitní zemí cílovou.

V případě nezvládnutí tohoto procesu lze očekávat nárůst krajně pravicových uskupení a jejich snazší přístup k podpoře široké veřejnosti, jak je tomu mj. v sousedním Rakousku,³⁸ kde se populistická hesla protipřistěhovalcké politiky těší velkému zájmu voličů. Z původně extremistických uskupení na okraji společnosti by se tak mohly stát sice radikální, ale zcela legitimní politické strany, což byl do konce 20. století jen obtížně představitelný trend.

Přímý nárůst antisemitismu v ČR sice nemusí nutně následovat, ale není pochyb o tom, že ve chvíli nepřátelského naladění většinové společnosti vůči minoritám obecně lze očekávat i posun hranic přijatelnosti v majoritním diskurzu, tedy konkrétně zvýšenou toleranci ke xenofobním projevům. Jak píše již zmíněná badatelka Věra Tydlitátová o šíření xenofobie v médiích a na internetu: „To, co bylo eticky neobhajitelné před patnácti lety, stává se pomalu normou.“³⁹

V souladu s touto tezí je nedávný projev „sousedního“ premiéra Roberta Fica, který na konferenci v Matici slovenské prohlásil, že se „stává módnou zvyklostou, že od menšin na Slovensku vidáme najmä požadovačnosť, ale nijaké povinnosti voči štátu. Skôr natiahnuté ruky, zato takmer minimálne pestovanie občianskych cností.“ A na jiném místě: „Zvláštna je tendencia, ako sa všade zámerne do popredia na úkor štátotvorného slovenského národa vysúvajú problémy menšín. Akoby na Slovensku ani nežili Slovenky a Slováci.“⁴⁰ Není třeba dodávat, že projev je představiteli menšin a neziskového sektoru pokládán za alarmující.⁴¹

³⁸ V rakouských parlamentních volbách se v roce 2008 jako třetí a čtvrtá nejsilnější parlamentní strana umístili krajně pravicoví Svobodní (Freiheitliche Partei Österreichs – FPÖ) se 17,54 % hlasů a Svaz pro budoucnost Rakouska (Bündnis Zukunft Österreich – BZÖ) s 10,7 % hlasů voličů. EU se již po rakouských volbách v roce 2000, kdy FPÖ vytvořila koalici s lidovci, pokusila vývoj v zemi ovlivnit zavedením diplomatických sankcí, což byl vůči členskému státu zcela bezprecedentní krok, nicméně se tento trend zvrátit nepodařilo. Dostupné online z <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/haider-all-smiles-as-eu-lifts-its-sanctions-699584.html> [náhled 8. 3. 2013]. Aktuální průzkum objednaný rakouskými novinami Der Standard přinesl zjištění, že 42 % Rakušanů se domnívá, že „ne vše bylo špatné pod nadvládou Hitlera“. Viz Three of five Austrians want strong man as leader: poll. Reuters. Dostupné online z <http://www.reuters.com/article/2013/03/08/us-austria-survey-idUSBRE92713020130308> [náhled 8. 3. 2013].

³⁹ Věra TYDLITÁTOVÁ, *Antisemitismus 3. Ukázka z připravované publikace E-antisemitismus, antisemitismus na českém internetu*. Dostupné online z <http://tydlitativa.blog.idnes.cz/c/290424/Antisemitismus-3.html> [náhled 11. 3. 2013].

⁴⁰ Fico kritizuje menšiny: Akoby na Slovensku nežili Slováci. Dostupné online z <http://tv.sme.sk/va/26323/fico-kritizuje-mensiny-akoby-na-slovensku-nezili-slovaci.html> [náhled 7. 3. 2013].

⁴¹ Zuzana SZATMÁRY, *Urazili ste ma, pán premiér*. Dostupné online z <http://komentare.sme.sk/c/6719964/urazili-ste-ma-pan-premier.html> [náhled 2. 3. 2013].

Další trend, který nesmíme dále přehlížet a který se v posledním desetiletí zabydluje i v demokratických zemích západního světa, představuje novodobá migrace židovského obyvatelstva ve snaze zajistit pro své rodiny klid a bezpečí. Tato situace je burcuující také proto, že vytváří množství paralel s kapitoly dějin, které jsme již považovali za definitivně uzavřené.

I za těchto okolností je jistě důležité nadále připomínat, že židovská identita by nikdy neměla být zúžena pouze na prožité či zprostředkované události holocaustu či vyostřené vnímání projevů antisemitismu. Zmíněné projevy jsou však pro dnešní dobu stále natolik příznačné, že se i dobře míněné výzvy k rozvíjení židovské identity často míjejí s realitou.

Podstatným a vzácným rysem židovské identity, který se ani v dnešní době nevytratil, je vysoká míra kritické reflexe, provázející židovské myšlení po celá tisíciletí. Je však tristní, že pod tlakem okolí nabývá obzvláště v horších časech sebedestruktivních forem.⁴² Osobně se domnívám, že silná kritika společnosti, tak jak je běžně formulována například mezi Židy v Izraeli, je v západním světě velmi ojedinělá.⁴³ Zřejmě není třeba připomínat, že toto úsilí o kultivaci vlastního společenství je již tradičně zneužíváno jako palivo protizidovské nenávisti, a to bez jakékoli vůle k interpretaci širšího kontextu.

Zůstává tak odpovědností především humanitních badatelů, aby výše naznačená témata nesetřvala pouze na akademické půdě, ale byla reflektována ve veřejné diskuzi a dále v politice České republiky i Evropské unie. Zde by mohly být užity právě principy angažované antropologie zmíněné úvodem. Pokud budou tyto snahy úspěšné, nebude již žádný důvod přehnaně akcentovat filosemitismus českého prostředí.

---

⁴² V českém prostředí o tomto tématu pojednává ve své stati *Palba do vlastních řad: některé kořeny židovské sebekritiky* Jan FINGERLAND. Viz *Židovské listy*, dostupné online <http://zidovskelisty.blog.cz/1007/palba-do-vlastnich-rad-nektere-koreny-zidovske-sebekritiky> [náhled 10. 3. 2013]. Tématem se zabývá také Emanuele Ottolenghi, který definuje tzv. syndrom kaparah, jako „posedlé přání žádat prominutí i za věci nikdy neučiněné a za něž tudíž nelze nést odpovědnost, aby byla uspokojena neméně posedlá potřeba získat si odpuštění“. Viz Emanuele OTTOLENGHI, *Autodafé: Evropa, Židé a antisemitismus*, Praha 2012, s. 13.

⁴³ Viz např. dílo významného židovského myslitele a kritika izraelských hodnot Ješajahu Leibowitz. V češtině byly nedávno vydané jeho *Úvahy nad Tórou* v překladu Leo Pavláta s předmlouvou Pavla Sládka (Praha 2011).